

nom intonacijom djela dugim boravkom i radom u Subotici, redatelj, dolje potpisani, dao je maha mašti stvaranjem slike svanući na salašu i razgibanim »masovkama« zboru i baleta, a tamošnji prijatelji vodali su ga po muzejima i po salašima, tumačili mu pojedinosti nošnje, običaja itd. Ukratko, bio je to divan rad.

Uspjeh proizvodbe 29. IV. 1953. bio je potpun umjetnički doživljaj, ne samo radovanje nad postankom prve bunjevačke opere i još jedne hrvatske, pa i jugoslavenske opere, koja je proslavila svoj zavičaj.

Raspjevani protagonisti i zborovi, zvučan i izražajan orkestar, vizuelna zanimljivost u scenskom okviru dekora obogaćenog motivima umjetničkog narodnog veza, izazvaše oduševljenje prepunog kazališta, koje je autora obasulo odobravanjem, vijencima i pozdravnim govorima, a naš »Pišta«, onako sitan i skroman kao uvijek, stajao je na pozornici nekako zbunjen, kao da nekako ne vjeruje čitavom tom slavlju...

Bila je to zaista i za sve nas ostale jedinstvena večer, koja nam i danas, nakon tri decenija, živi jasno pred očima...

Andriću je to bilo posljednje zadovoljstvo u životu i prvo i posljednje javno priznanje za čitav njegov rad, kojemu se zasluge ne mogu zanijekati.

Kad je publika tako zanosno prihvatila »Dužijancu«, zaredaše reprize, trinaest puta (bilo ih je mislim i više, ali kasnijim izvedbama nisam bio prisutan), kritika je popratila izvedbu laskavim priznanjem, osobito beogradski kritičar Mihajlo Vukdragović u »Politici«, novosadski autor Jožef Šulhov posvetio joj je opširnu analizu u svojoj »Knjizi o operama« (Novi Sad 1954.), a o Andriću i o »Dužijancu« pisalo je opširno i pohvalno više muzičara i publicista, posebno sarajevska glazbena revija »Zvuk« (Milivoj Korbler u broju 82. 1968., Julije Njikoš br. 104-105., 1970), dok kratka nepotpisana najava praižvedbe »Dužijance« u zagrebačkom »Vjesniku« od 23. IV. 1953. nije spomena vrijedna, a kamo li da se uvrštava u bibliografije.

A ne bi se smjelo dogoditi da se zametnu tragovi ove značajne praižvedbe i da se »Dužijanca«, barem koncertno, ponekad ne vrati u život, kao umjetnički i nacionalni događaj.

Što je od njenih »tragova« sačuvano, nije mi poznato, znam jedino da sam svoje fotografije, plakate itd. proizvodbe, koji su mi, kao sudioniku njenog scenskog ostvarenja, bili dragocjeni, povjerio »nekome« iz Andrićeva užeg kruga u nepovrat...

Gdje je to, i partitura, i ostala građa u vezi s »Dužijancom«, morali bi izvidjeti naši publicisti i muzikolozi.

Još nešto: iste godine 1953. skladao je dr Josip Andrić još jedno scensko djelo, balet »Jurjaši«.

Poznata zagrebačka koreografkinja i pedagog Ana Maletić, koja je ovih dana objavila paženu knjigu »Pokret i ples«, tražila je, naime, autora glazbe za svoju plesnu viziju narodnog običaja »jurjevanja« iz Turopolja.

Andrić je, na opće zadovoljstvo, izradio orkestralnu partituru za tu plesnu kompoziciju, koja je u koreografskoj realizaciji Ane Maletić i u izvedbi zagrebačkog Pionirskog kazališta doživjela pra-

izvedbu (i nekoliko repriza) na Međunarodnom susretu omladinske pjesme i glazbe u Berlinu u lipnju 1959., zatim u Nürnbergu 1960, i niz izvedbi u zagrebačkom Dramskom kazalištu 1961 (mi smo gledali desetu, no bilo ih je više), a inozemne i domaće kritike obilovale su priznanjima za glazbu i za koreografiju.

Onda »Jurjaši«, kao i ostalo Andrićevo glazbeno djelo, nestadoše iz našeg javnog života, pa smo u nekoliko navrata uzalud za njima tragali.

Andrića je zaboravljanje njega i njegova djela do smrti boljelo, pa bi s višestrukim opravdanjima trebalo nešto poduzeti da ne postane konačno.

Vojmil RABADAN

Franjo Štefanović

Uz 60-godišnjicu skladateljeve smrti

U Petrovaradinu je 1924. iznenada, u svojoj 45. godini, umro skladatelj Franjo Štefanović, gotovo nepoznat užem krugu glazbenika, a još manje široj javnosti. Međutim, njegova dječja opera *Šumska kraljica* bila je izvođena ne samo u bližoj okolini kao što je Novi Sad i Vukovar, nego i u Zagrebu i Križevcima. Možda je izvedena i u kojem drugom mjestu, ali to, na žalost, nije poznato. Od svoje četiri dječje opere: *U vilinoj gori* (1918), *Šumska kraljica* (1919), *Na Orlov-gradu* (1920) i *Seoba Slavena* (1921), Štefanović je 1922. štampao *Šumsku kraljicu* osjećajući vjerojatno da je ova opera najbolja.

Franjo Štefanović

Ovdje treba istaći nešto osobito. Ove četiri dječje opere nisu igrokazi s pjevanjem, a nisu ni ono

što se zove zingspil (Singspiel), nego su prave male opere sa svim elementima velike opere: recitativima, arijama i zborovima pa i igrom kao nekom vrstom baleta. Treba još reći da se u ovim operama pjeva od početka do kraja bez ikakvih govornih umetaka. Takvih dječjih opera do Štefanovića nije bilo. Koliko je poznato, u dječjim operama uvijek sudjeluju i odrasli. Muzikolog i skladatelj Albe Vidaković, inače suradnik Leksikografskog zavoda, pregledao je, na molbu skladatelja Stanislava Prepreka, sve strane leksikone i enciklopedije, ali nigdje nije mogao pronaći takvu, isključivo dječju, operu. Ovdje treba dodati da je *Šumsku kraljicu* u redakciji Stanislava Prepreka izdao 1972. časopis za dječju zbornu glazbu *Cvrčak* kao dvo-broj 9 i 10. Tako je ona ponovno postala pristupačna široj javnosti.

Franjo Štefanović rodio se u Petrovaradinu 1879. Učiteljsku školu završio je u Osijeku, a zatim službovao kao učitelj u raznim mjestima Srijema, dok nije 1906. iz Cerevića bio premješten u Petrovaradin gdje je ostao do svoje smrti. U Glazbenom zavodu u Zagrebu studirao je 1909. i 1910. glazbu (harmonija, kontrapunkt, fuga, klavir, rog i solo pjevanja kod Camarotte). Zatim je položio ispit za nastavnika fizike i kemije u višim razredima tadašnje više pučke škole kojoj je pred smrt bio ravnatelj. Neko vrijeme vodio je i pjevački zbor Neven s kojim je izveo dijelove Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski*, zatim zbor prelja iz Wagnerovog *Ukletog holandeza* kao i dijelove svog oratorija *Prvi grijeh* na riječi S. S. Kranjčevića. Ovo djelo ostalo je, na žalost, nedovršeno.

Štefanović je počeo skladati još kao dak učiteljske škole. Bili su to muški zborovi koje je, s malim zborom, koji su sastavljali njegovi prijatelji, odmah izvodio. Kasnije je u svakom mjestu, u kome je službovao osnivao mješoviti zbor i s njim izvodio većinom svoje skladbe. Tako je s vremenom nastala zbirka muških i mješovitih zborova. Među njima valja istaći zborove kao što su *Večer*, *Putnik*, *Prognanik*, *Imam pjesme*, *More mi je ljubav tvoja*, *Što se tamo oblak vuče*, *Zanimivo poglavlje*, *Pokraj tihog gorskog vira* i dr. Ostavio je i zbirku od 12 solo-pjesama među kojima se ističu *Bijel sam cvijetak*, *Spominjanje*, *Chanson* i *Sljemenskoj ciklami*. Kao vrlo dobar pjevač često ih je na koncertima sam izvodio među zbornim točkama. Od većih skladbi, osim spomenutog nedovršenog oratorija *Prvi grijeh* treba spomenuti i kantatu *Majčina pjesma* za sopran i alt solo i mješoviti zbor uz pratnju klavira. Napisao je i komičnu operu *Matek i Jāna* isto tako uz pratnju klavira računajući na izvođenja i u manjim mjestima gdje se uvijek može naći po koji klavir.

Štefanović se bavio i skladanjem crkvene glazbe. Prilika je da se o njegovoj crkvenoj glazbi progovori nešto više, jer i *Sv. Cecilija* ovom prigodom donosi u glazbenom prilogu jednu njegovu misu. Štefanovićeve mise skladane su u okvirima zahtjeva Cecilijanizma onoga doba. One su jasne, pregledne, pjevne, većinom harmonijske pa se stoga lako uče i pamte. Budući da se o njegovim crkvenim skladbama do sada nije opširnije pisalo dajem njihov skroman popis.

Crkvene skladbe Franje Štefanovića

1. *Misa za muški zbor* (latinski)
2. *Misa za dvoglasni zbor s pratnjom harmonija* (latinski), 22. XI 1905.
3. *Misa za dvoglasni zbor s pratnjom harmonija* (hrvatski, Vjerujem nedovršeno), 4. VI 1908.
4. *Misa za dvoglasni zbor* (hrvatski), prerađena misa br. 3
5. *Misa Na glas zvona*, mješoviti zbor, 25. II 1909.
6. *Vater unser* (njemački i latinski), glas i orgulje
7. *Zdravo Marijo*, glas i orgulje, 10. X 1910.
8. *Zdravo Marijo*, glas i orgulje, 29. VII 1911, F-dur
Zdravo Marijo, glas i orgulje, 29. VII 1911, As-dur (druga verzija)
9. *Zdravo Marijo*, glas i orgulje, F-dur
10. *Zdravo Marijo*, glas i orgulje, 29. XII 1911, G-dur
11. *Srcu Isusovu*, mješoviti zbor
12. *Srcu Isusovu*, sopran, alt i orgulje
13. *Zdravo Kraljice*, glas i orgulje, 24. VII 1912.
14. *Ecce sacerdos*, muški zbor
15. *Domine ne mi furore tuo*, glas i orgulje
16. *Hvali Sion*, mješoviti zbor
17. *Svete svečanosti*, mješoviti zbor, 1907.
18. *Hajdmo, hajdmo*, mješoviti zbor, harmonizacija
Vjerujem u tebe, mješoviti zbor, harmonizacija
Danas se čuje, mješoviti zbor, harmonizacija

Misa Na glas zvona skladana je za natječaj *Sv. Cecilije* vjerojatno raspisan 1908. To je bio natječaj na neliturgijski, zapravo paraliturgijski, tekst koji je spjevao Stjepan pl. Leppee. Štefanović je ovu misu napisao za nekoliko dana. Međutim, ubrzo poslije toga, *Sv. Cecilija* je ovaj natječaj poništila i raspisala nov, također paraliturgijski, na riječi *Sad će počet žrtva sveta*. Štefanović se, na žalost, nije latio skladanja mise na ove riječi. Na ovom natječaju prvu nagradu je osvojio o. Kamilo Kolb pa je njegova misa ušla u HCK štampan 1934. No, lako se moglo dogoditi da u HCK uđe Štefanovićeva misa *Na glas zvona* da nije bilo novog natječaja ili da se skladatelj prihvatio pisanja mise na novi tekst. Ova mala povijest Štefanovićeve mise *Na glas zvona* zaslužila je da bude ovdje zabilježena jer o njoj nitko ništa nije znao osim skladatelja Stanislava Prepreka koji ju je ispričao meni.

Govoreći o Štefanovićevim skladbama uopće moramo priznati da je glavno područje njegovog skladateljskog rada ipak bila dječja pjesma. Osim spomenute četiri dječje opere koje je skladao pred kraj života, tokom svog učiteljevanja u raznim mjestima, skladao je gotovo sve pjesme koje su se nalazile u tadašnjim čitankama. Brzo nabačenih pet linija na komadiću papira, ad hoc smišljen i napisan napjev i već je cijeli razred pjevao pjesmu. On je među tim ceduljama odabrao neke pjesme i zapisao ih u posebne kajdanke, a sve ostalo je uništio. Među njima vrijedi istaći *Vračare*, *Đačke nevolje*, *Veselje mladosti*, *Što volim*, *Majka* i dr. Tu se nalaze i dva uspjeta kanona: *Snijela je koka jaje* i *Imam janje*. Kao najvrednija ostvarenja s ovog područja treba istaći nekoliko pjesama u kojima se vrlo spontano očituje duh narodne pjesme. To su zborovi *Objavi Danice* iz dječje opere *U vilinoj gori*, *Osvanuo krasan danak* iz *Šumske kraljice*, *Mo-*

limo se *Lado iz Seobe Slavena* i mali zbor *Rosa* sa sopranom solo.

Štefanovićeve glazba ima svoj korijen u romanizmu. Zato bi bilo pogrešno tražiti kod njega nešto drugo, nešto novije. Svaki je čovjek onakav kakav jest. On nije dolazio u dodir s novom glazbom, a nije to ni htio. Pa kao što danas slušamo i izvodimo glazbu romantike, klasike, baroka, renesanse i ostalih perioda, tako isto trebamo prihvatiti i onu glazbu koja nam se čini kao neki anahronizam u svom vremenu, samo ako je imala što reći, jer to je od svega najvažnije.

Duro RAJKOVIĆ

U spomen prvoj hrvatskoj primadoni

Uz 100. obljetnicu smrti Sidonije Rubido-Erdödy

(...) »Sidonijo! koje dedah slavnih
Neumarla slavom sja spomena,
Da će u parsih tinjat nam mladanim
Vek tva slava, budi uverena! (...)

Iz Uspomenice domorodkinjam i domorodcem na prvoj operi od mladih Domorodcah.

U nizu entuzijasta koji su 1846. godine iznijeli na svojim leđima nastajanja i izvođenja prve novije hrvatske i jugoslavenske opere *Ljubav i zloba* V. Lisinskoga (28. 3. 1846) nalazi se i SIDONIJA RUBIDO-ERDÖDY. Rođena iste godine kao i skladatelj apostrofiranog djela (1819) a u herojskim danima kulturnog i političkog preobražaja hrvatskog naroda pozdravljena zanosnim aplauzom suvremenika, ona je današnjoj široj javnosti nepoznata u tolikoj mjeri da obljetnica njezine smrti nije zabilježena niti jednim bar ovećim tekstom. A da je zavrijedila bar nekoliko riječi koje bi nas podsjetile na njezin iznimno važan i artistički zavidan prilog glazbenoj (a time i kulturnoj) afirmaciji svog naroda — to je izvan sumnje.

1. Idealima hrvatskog narodnog preporoda prišla je zanosom svoje mladosti, višestoljetnom tradicijom svog genealoškog porijekla i glazbenom naobrazbom koja je njezine izrazite pjevačke kvalitete dovela na stupanj zavidne umjetničke razine. Kad ju je agilni A. O. Štriga animirao za sudjelovanje u javnom izvođenju ulomaka iz tek nastajuće opere — a u svrhu ispitivanja javnosti kako će ona primiti pokušaj da se na narodnom jeziku stvori čitava opera — ona je bez ustezanja pristala. Iza sebe je već imala određeni reproduktivni ugled, koji je stekla povremenim nastupima u rodnom gradu u rodoljubne svrhe. Slovila je kao blistavi koloraturni sopran, i njime je — na primjer — za svog boravka u Beču (1839—1841) pobudila zanimanje bečkih glazbenih krugova u tolikoj mjeri da su je htjeli angažirati kao opernu pjevačicu. Zato je shvatljivo da je ondašnja zagrebačka »Danica ...«

od 14. 9. 1844. njezino izvođenje dviju arija iz opere Lisinskoga (8. 9. 1844) primila i popratila ovim riječima:

»Među inimi prekrasnim napěvi napomenuti moramo najprije ono, što nam je već od davna pri sardcu, i što nam se kod iste zabave najdublje u dušu zadubi i utisne, tj. novosastavljenju narodnu operu od g. V. Lesinskoga (!). Dva napěva iz rečene opere, pěvala je prevarla domorodka gospoja S R., rođena grofica E. tako mило, tako umětno, da nam se nemože na ino, nego priznati, da je svojim prekrasnim pěvom celu zabavu okrunila, zašto joj uzhitjeni slušaoci gromovitim pleskanjem i pohvalnim »živila« najsardačniu zahvalnost i zasluženu slavu izraziše. Pleskanju i klicanju nebijaše kraja ni konca, dok se ista gospoja grofica neudostoji posljednji dvopěv s gospodinom St-om ponoviti i nas uzhitjene opet u raj od slasti preměstiti. Oj, da bi se htěla prevrědna ova domorodka za predstavljnje ove opere zauzeti i sudělovati, tad bi se za čělo još ove zime predstavljala! zahvalni domorodci kovali bi onda njezino ime i njezino radoljublje u zviězde.«

Sidonija Rubido-Erdödy

Sidonija se »za predstavljanje« te opere bila i te kako zauzela, pa kad je djelo bilo prvi put izvedeno 28. ožujka 1846. god., njezino je tumačenje glavnog ženskog lika, *Ljubice*, izazvalo burna priznanja ne samo navedenim citatom iz *Uspomenice* te još jednom prigodnom pjesmom, nego i kritikom Stanka Vraza (koji je imao i određenu glazbenu naobrazbu), iz koje neka bude naveden ovaj ulomak:

»Nada svimi sjaše u tom obziru ponos našeg roda, veleumna domorodkinja visokorođena gospoja Sidonija Rubido rođ. grofica Erdödy koja osobito tom prigodom jasno pokazala, da je vrědna unuka one slavne i sjajne harvatske obitelji, kojoj nikakva žartvu za domovinu prevelika nebijaše. Bez njezino-ga sudělovanja nebi se rečeno delo podnipošto bilo predstaviti moglo, i eto veledušna gospoja odvaži se, metnuvši na stran svekolike obzire, podvarči se tolikom trudu i naporu, samo da se neprěpreči domorodno to poduzetje. Gdi da uzmognemo rečih za